

Koor & Orkest Le Poème Harmonique

olv. Vincent Dumestre

vr 25 sep 2020 / Grote podia / Blauwe zaal

20 uur / er is geen pauze / einde ca. 21.15 uur

teksten programmaboekje Yanick Maes
vertalingen Italiaanse teksten Luc De
Keersmaecker

coördinatie programmaboekje deSingel
D/2020/5.497/051

Koor & Orkest Le Poème Harmonique

Vincent Dumestre muzikale leiding

Camille Poul, Marthe Davost sopraan

Eva Zaïcik mezzosopraan

Anaïs Bertrand alt

Nicholas Scott, Jan Van Elsacker tenor

Tomás Král, Benoît Arnould bariton

Virgile Ancely bas

ANAMORFOSI - MISERERE & METAMORPHOSES

Claudio Monteverdi (1567-1643)

Pascha concelebranda

Francesco Cavalli (1602-1676)

Sinfonia

Luigi Rossi (1597-1653)

Un allato messagier

Claudio Monteverdi

Si dolce è'l martire

Anonymus

Domine, ne in furore

Antonio Maria Abbatini (1597-1679)

Sinfonia

Marco Marazzoli (1602-1662)

Passacaglia Chi fa che ritorni?

Un sonno ohimè

Anonymus

Telluris alma conditor

Gregorio Allegri (1582-1652)

Miserere

Gelieve uw GSM uit te schakelen

Concertvleugels Met bijzondere dank aan Ortwin
Moreau voor het stemmen en het onderhoud van de
concertvleugels van deSingel
Moreau Pianoservice / Kapucinessenstraat 32 / 2000
Antwerpen / +32 (0)486 83 63 98
moreau-pianoservice.be

Op het scherp van de snee: sacrale sensualiteit.

Hoe kan je de grens trekken tussen muziek die aards en zintuiglijk plezier verklankt en harmonieën die ons de klank van de sferen laten horen? Het is een vraagstuk waar de kerk eeuwenlang mee heeft geworsteld. Het programma dat Vincent Dumestre samenstelde richt zich op een periode waarin religieuze composities de passie en het succes van de opera naar kerk, kapel of klooster brengen. De sensualiteit van lichamelijk verlangen wordt erin gesublimeerd tot een even intens verlangen naar verlossing en zielsrust. De figuurlijke wonden en kwetsuren van het hart uit seculiere madrigalen of solo-liederen, versmelten met het echte bloed van Christus, dat net vergoten is om de luisteraar te verlossen van het aardse verlangen. Het verglijden van metafoor en realiteit laat toe om beide aspecten in dezelfde tonen te vatten. Een dynamiek waarin echter ook gevaar schuilt.

Tussen kerk en herberg

Deze evolutie is niet zonder slag of stoot gebeurd, alleszins is het een proces waar de katholieke kerk zich slechts geleidelijk aan mee heeft verzoend. Zij stond immers argwanend tegenover de emotionele impact van muziek. Reeds in de vijfde eeuw uitte de heilige Augustinus hierover zijn bezorgdheid. Muziek ging hem aan het hart, maar misschien wel teveel zo vreesde hij. De kerkvader bespeurde gevaar voor het eigen zielenheil, en dat van de andere gelovigen. Zijn grootste angst was dat de zingende kerkgemeenschap meer geroerd zou worden door de muziek dan door de woorden die gezongen werden. Dezelfde bekommernis vinden we meer dan eens terug in middeleeuwse waarschuwingen over de verderfelijke invloed van muziek op de emoties. Misschien kon muziek aanzetten tot vrome beschouwing, maar net zo goed opende ze de weg naar bandeloosheid, lust en ongebreideld verlangen.

Toch zien we tijdens de middeleeuwen een aanhoudend hergebruik van bestaande melodieën waardoor de grenzen tussen sacraal en seculier bijzonder wazig zijn. In de 15de en 16de eeuw floreert dan weer de praktijk van het contrafactum. Dat is een techniek waarbij de tekst van een wereldlijk lied transformeert tot een stichtelijke variant. Zo

verschijnt een hit van Josquin Desprez, het beroemde chanson 'Plusieurs regretz', opeens als hymne voor Maria (O Virgo genitrix) of als nederige boetedoening ('Sana me Domine' heet het lied dan). De praktijk vinden we terug over heel Europa, maar toch speciaal in Italië. Talloze religieuze liederen op Italiaanse tekst (zogenoemde laude) uit de 15de tot 17de eeuw spelen voor hun muziek leentjebuurt bij de populaire frottola of de meer elitaire madrigalen. Een bijzonder belangrijke collectie van dergelijk werken is Giovanni Razzi's 'Libro primo delle laudi spirituali' (Venetië, 1563), waar de godvruchtige teksten geënt zijn op muziek van carnavalsliederen.

De praktijk van de contrafacta bleef populair in de 17de eeuw, hoewel de zogeheten 'seconda prattica' net de nauwe samenhang tussen woorden en muziek centraal plaatste. Dat vroeg nauwgezet werk van de tekstschrijver maar bleek toch geen onoverkomelijk obstakel. De grootmeester van de nieuwe muziek, Monteverdi, metamorfoseerde zelf zijn 'Lamento d'Arianna' - het hoogtepunt uit een verder verloren gegane opera - tot een aangrijpende klacht van Maria aan de voet van het kruis. Het succes van Monteverdi's madrigalen moedigde Aquilino Coppini dan weer aan tot het uitwerken van een hele collectie met dergelijke huzarenstukjes (1607-8). Meticuleus vertolken zijn Latijnse teksten het affect van de originele woorden en muziek. Velen volgden in zijn spoor.

De geniale muziek van **Monteverdi** bleek het ideale vehikel voor de meest uiteenlopende inhoud. De wonderlijke eenvoud van het strofische lied '**Si dolce è 'l tormento**' bijvoorbeeld, dat in 1624 door Alessandro Vincenti in Venetië werd gepubliceerd, inspireerde Virgilio Albanese tot 'Si dolce è 'l martire'. De gelijkmatige, zacht wiegende en mild weemoedige melodie verklankt in de nieuwe gedaante de troost en zekerheid die de belofte van verlossing de gelovige biedt. Maar ook meer grootschalige en ambitieuze werken van de Mantuaan uit Venetië inspireerden tot religieuze ijver. De spectaculaire opening van de 'Madrigali guerrieri ed amorosi' uit 1638 waarin oorlogsmetaforen tot liefdeslof verglijden, inspireerde de Duitse theoloog en organist Ambrosius Profe tot een contrafactum waarin Christus' overwinning op Satan de gelovige noodt tot vreugde en lofzang. De krijgshaftige ritmes en geïmiteerde trompetsignalen passen in 'Pascha

concelebranda' even naadloos als in het oorspronkelijke 'Altri canti di Marte'.

Beide Monteverdi-metamorfoses toveren amoreuze passie zonder problemen om tot uitdrukking van het verlangen van de ziel naar eenheid met God. Andere tekst, zelfde muziek, even beroerend affect. Aardse liefde en hemels verlangen liggen in deze muziek duidelijk dicht bij elkaar dan soms gedacht. De eenwording met God krijgt een sensuele lading die de sexuele passie overtreft. Extase is ons deel geworden, voorbij de zeggingskracht van woorden. En precies hierin school voor de kerkelijke gezagsdragers het gevaar. Wie immers kon garanderen dat het verkeer slechts in één richting over deze route ging?

Woekerende gestrengheid

De vraag naar de religieuze functie van muziek hield ook de heren van het Concilie van Trente (1545-1563) bezig. Dit geestelijk conclaaf had in de tweede helft van de jaren 1500 de strategie vastgelegd waarmee de kerk van Rome de triomf van het protestantisme zou bestrijden. Tegen het einde van het concilie aan namen de theologen en bisschoppen ook enkele beslissingen over de kerkmuziek. Hoewel de kerk vasthield aan het gebruik van het Latijn, plaatste ze de verstaanbaarheid van de gezongen teksten centraal. Dat betekende een verschuiving in het gebruik van de meerstemmigheid, waar meer plaats werd gemaakt voor homofone stukken. Daarnaast moest de invloed van herberg en markt geweerd worden. Amusementsmuziek, dansmuziek of volkse musiceervreugde zouden de vroomheid besmeuren. De enige juiste lijn was die van de heldere, objectieve polyfonie en harmonisch duidelijke homofonie. Palestrina zou dit ideaal het meest precies vormgeven. Het **'Miserere'** van **Allegri** staat in deze traditie.

De Medici paus Leo X (1475-1521) maakte een stille lezing van psalm 50 verplicht als afronding van de 'Tenebrae', de avonddiensten die in de Stille Week de triomfantelijke terugkeer van het leven voorbereiden. Iedere gelovige in de katholieke wereld mediteert sindsdien in een van licht verstoken kerk (de kaarsen worden één na één gedoofd) over de wanhoopskreet van David om goddelijke genade. In de pauselijke kapel zelf echter klonk snel een gezongen versie, uitgevoerd door het pauselijk koor. Gregorio Allegri werd in 1629 lid van het koor. Tien jaar later schreef hij de

toonsetting van de psalm die hem onsterfelijk zou maken. Zoals wel meer barokke componisten is hij een one-hit-wonder. Het werk is speciaal voor de sixtijnse kapel geschreven, en mocht enkel daar uitgevoerd worden. Een jaarlijkse traditie die standhield tot 1870.

De muzikale structuur van het **'Miserere'** volgde de inmiddels gangbare praktijk bij het zingen van psalmen: een afwisseling tussen gregoriaanse strofes en uiteenlopende uitwerking van de cantus firmus in de meerstemmige strofes. Allegri hanteert daarmee het conservatieve en evenwichtige idioom van de stile antico. Soberheid domineert. De cyclische structuur onderlijnt het meditatieve karakter van de tekst. In de ingetogen duisternis dansen echter plots vuurvliegjes, die de noodzaak van de aardse onthechting en boetedoening opeens erg tastbaar maken. Voor een deel zijn die momenten verbonden met dissonanten in de harmonisatie, maar ook de rijke, enkel mondeling overgedragen, traditie van de abbellimenti speelt een belangrijke rol. Dat zijn versieringen die de zangers zelf improviseerden op cruciale momenten.

Dezelfde bouwstenen horen we in dit programma ook in het anonieme **'Domine ne in furore'**, een verklanking van de eerste van de zeven zogeheten Boetepsalmen waartoe ook psalm 50 behoort.

Een bijzonder vruchtbaar effect in de ascetische toonzetting van Allegri is het gebruik van de harmonische spanning opgeroepen door suspensie. Dat is een truukje waarbij de overgang van het ene akkoord naar het andere niet in één stap gebeurt, maar gefaseerd. Het lijkt wel alsof één van de noten uit de eerste samenklank blijft hangen, terwijl de andere een stap vooruit zetten. Hierdoor ontstaat het gevoel dat er iets mis is met het akkoord, het klinkt (matig) dissonant. Er is iets onafs, open. De muziek klinkt alsof ze elders heengaat. Dit roept spanning op die dan oplost wanneer de 'hangende' noot de andere alsnog volgt.

Niet alleen suspensies dragen bij aan de emotionele spanning, ook het gebruik van afwijkende noten, noten die niet thuishoren in de gebruikte toonladder, chromatische verhogingen of verlagingen. Sinds de renaissance zit deze techniek in de grammatica van de westerse muziek, vaak om negatieve gevoelens uit te drukken: wanhoop,

smartelijke rouw, bittere tranen of spirituele beklemming. In sommige madrigalen of bij sommige componisten uit deze periode (denk maar aan Gesualdo of D'India) is de chromatiek zo algemeen gebruikt dat het maniëristisch wordt, maar de met een halve toon verlaagde of verhoogde noot is een stevig kruid, dat scherpte aan het gerecht toevoegt zeker in een omgeving waar consonantie de norm is. Dergelijk noten zijn, net zoals de hangende noten uit de suspensies, of misschien zelfs meer, instabiel: ze zijn glibberig, slingeren zich een weg naar de dichtstbijzijnde toon die wél samenklank oplevert. Een soort eb en vloed, verwant met het golven van de emotie: van heftig naar rust en weer terug. Deze effecten waren naar alle waarschijnlijkheid niet genoteerd in de partituur, die als een geheim wapen angstvallig voor buitenstaanders verborgen bleef. Veeleer ontstonden ze in het moment. De versieringen en vrije improvisaties van de zangers zetten de rijkdom van de gebruikte tekst zo nadrukkelijk aan.

De magie van het 'Miserere' hangt natuurlijk samen met de mysterieuze, in duister gehulde schoonheid van de plek waarvoor het was bestemd. Maar het waren ongetwijfeld de prachtige melismen en subtiele verglijdingen naar exotische toonaarden die de efemere momenten van absolute magie tot stand brachten. De raadselachtige betovering vervluchtigde samen met de laatste tonen en nestelde zich nu als herinnering in het hart van de toehoorders die voortaan enkel troost konden vinden in het nage-noeg onbereikbare verlangen van een herhaling. De geïmproviseerde melismen in de polyfone delen van Allegri's 'Miserere' die Vincent Dumestre en zijn zangers met verbluffend meesterschap laten woekeren, zijn misschien als dusdanig nooit eerder gehoord maar blijken tegelijk wonderlijk historisch correct. Samen met de suspensies drukken de vocale arabesken een lijden aan het zijn uit, een eindeloos knagende smart, die geen rust kan vinden in het aardse hier en nu. Ze flakkeren plots en hevig op. De emoties uit de psalm van David zijn niet meer te bedwingen door het hiëratische keurslijf van de officiële muziek.

Het theater van de ziel

Toen de Tridentijnse wetgevers de krijtlijnen uitzetten voor het gebruik van muziek in religieuze context, konden de bisschoppen niet vermoeden dat binnen een paar decennia de polyfonie zou weggevaagd worden door een nieuwe

esthetiek. Daarin stond het nauwgezet volgen van de tekst centraal. Melodische of harmonische effecten ondersteunden de betekenis van de tekst. Het geprefereerde medium daarvoor was bovendien de monodie: een solo voor zangstem, begeleid door een eenvoudige baslijn. Deze revolutie veranderde de seculiere én de religieuze muziek ingrijpend. Onder andere het meerstemmige madrigaal was tegen het einde van de 16de eeuw definitief op zijn retour. Daarnaast ontstond in deze periode ook een voorliefde voor het eenstemmige lied. Een zangstem ondersteund door een basbegeleiding die het harmonische fundament van de muziek bood.

In hun zoektocht naar de beste uitdrukking voor elke emotie ontwikkelden de 17de-eeuwse muzikanten een soort grammatica van de emotie, een reeks muzikale elementen waarvan ze aannamen dat ze specifieke gemoedstoestanden het beste uitdrukken. Om de affectieve ontwikkeling van de teksten zo precies mogelijk te kunnen volgen, hanteerden componisten graag een vrije recitatiefstijl. Het lamento, de klaagzang vaak van in de steek gelaten vrouwen, was voor dergelijke stukken erg geliefd. De dominantie van de tekst leidde daarbij tot expressieve en ook erg onregelmatige muziekstukken. De vorm werd immers minder door muzikale normen bepaald, maar volgde het emotionele verloop van de tekst. Monteverdi's 'Lamento di Arianna' uit de gelijknamige opera had in 1608 de norm gezet waar alle anderen aan probeerden te voldoen.

De impact van Monteverdi's klaagzang is ook te bespeuren in '**Un allato messagier**' op muziek van **Luigi Rossi**. Opnieuw is dit een contrafactum: een anonieme hand verving de tekst van diens 'Un ferito cavalier' door een religieuze variant. In plaats van een klacht van de koningin van Zweden bij de dood van haar echtgenoot, horen we nu de smart van Maria Magdalena over de dood van haar 'hemelse geliefde'. Het is een fundamenteel menselijke smart, waar bij momenten een onverbiddelijke woede in doorklinkt ('Amante afflitta, abbandonata e sola'). Haast onverzoenbaar zoekt Maria genoegdoening in wraakneming op de schuldigen. De oproep tot strijd in het midden-deel klinkt bijzonder realistisch. Uiteindelijk zoekt Maria Magdalena zelf de dood, als enige verlossing voor de eigen pijn ('Uccidimi, o dolor, / Ahi, ahi per pietà'). Nauwgezet

vergroot de gezongen recitatie de pathetische effecten uit. Het blijft een open vraag of we hier nog langer kunnen spreken van het in religieuze dienst stellen van seculiere muziek en motieven.

In de 17de-eeuwse pianto vervloeit het onderscheid tussen wereldse en religieuze thema's, net zoals de gebruikte muzikale middelen dezelfde bleven. De emotionele kracht van deze stukken schuilt in de flexibele, plooibare vorm. De gebruikte muzikale middelen komen en gaan in combinaties van herhaling en contrast. De interne vereisten van de tekst bepalen de structuur. Voor de vroege barok was die vrijheid van structuur essentieel omdat die het perfecte spiegelbeeld bood voor de ongecontroleerde kracht van het verdriet en de passie. Aria's en strofische vormen, zoals het lied, boden hier geen gepast medium. Althans, aanvankelijk leek dat zo.

In concurrentie met het succes van de seculiere opera ontstond in Rome een vorm van religieus theater, waar seculier en religieus haast volledig versmelten. Vaak met prachtig resultaat, zoals in **'Passacaglia: Chi fa che ritorni?'** en **'Un sonno ohimè'** van **Marco Marazzoli**, twee stukken uit respectievelijk de tweede en derde acte van de morele allegorie *'La Vita humana, ovvero il trionfo della pietà'* (1656), op een libretto van Giulio Rospigliosi (1600-1669). Het werk schildert de eeuwige strijd tussen deugd en ondeugd, waarbij onze wil niet altijd in staat blijkt het rechte pad te blijven bewandelen. De Passacaglia toont een intern conflict gedreven door de wisselvalligheid van het hart. Recitatieven, een passacaille en aan het slot een arietta tonen de gelovige de worsteling in de ziel als was het een diep emotioneel liefdesdrama. Leven of plezier, dat is de vraag.

In dezelfde lijn horen we in de heerlijke arietta *'Un sonno ohimè'* hoe Onschuld, gesteund (of geprikkeld?) door de Rede het hogere goed van het eeuwige leven boven de vluchtige, aardse genoegens stelt. Angst voor het zieleheil leidt tot morele rechtschapenheid. Het publiek is gevangen in de schittering van de verleidelijke melodieën, gedreven door een herhaald patroon in de bas (een vinding van Frescobaldi in de jaren 1620). Ja, de weg is zwaar, maar aan het eind is er de grenzeloze gelukzaligheid van de hogere sferen. De boodschap is dat we slechts in

onthechting de ware liefde en rijkdom kennen. Des te wonderlijker is het dat die boodschap in muzikale gewaden van de meest subtiele en sensuele makelij gehuld gaat. Zo zoet is de kwelling die in onze harten leeft.

Musiceervreugde

De belangrijkste sleutel tot het succesvol overbrengen van de opgeroepen passies en emoties, is natuurlijk wel de muzikant. Muziek mag nog zo volgeladen zijn met emotionele mijnvelden, bommen en granaten. Als de uitvoerder verstek laat gaan, ontploft er niets. Dit wisten 17de-eeuwse componisten als geen ander. Velen onder hen waren zanger én componist. Anderen, zoals Monteverdi, werkten erg nauw samen met specifieke uitvoerders. Zij begrepen dat de meest machtige werkinstrumenten om emotie over te brengen nauwelijks te noteren waren. Subtiele afwijkingen, ritmische onregelmatigheden, een goed gemikt vibrato en vooral een doordacht gebruik van de vrije versiering. De barok geloofde dat 'emotie' in codetaal te vatten was en retorisch te communiceren was. Versieringen en andere afwijkingen werden soms nauwgezet neergeschreven, vaker werden ze aan de uitvoerder overgelaten. Die moest een heel repertoire aan improvisatie-technieken beheersen. Geleidelijk aan is de westerse muziek meer rigide geworden, werd de rol van vrije vinding teruggeschroefd. In de zeventiende eeuw was er veel meer ruimte om spontane of persoonlijke inventie toe te voegen aan het skelet dat het notenbeeld op papier is. De tradities van herbergen en markten en die van paleis en kerk overlappen op dit punt alweer nadrukkelijk. Uiteindelijk valt alles samen in de musiceervreugde en de vreugde van de toehoorder dat hij deel heeft aan dat plezier.

In de beschouwing van Jezus' lijden, in de cultus van verdriet en schuldbevuste boetedoening sublimeert de 17de-eeuwse muziek onze aardse verlangens. In doorvoeld leed bereikt de meelevende toehoorder een mystieke vereniging met het opperwezen. Misschien voert de ervaring van de droefnis ons nu niet meer tot de metafysische extase of de religieuze meditatie die sommigen beoogden. De prikkelende uitvoering van Vincent Dumestre en zijn muzikanten nodigt ons alleszins wél tot verbazing uit, en tot de verwondering die voortkomt uit de warme vreugde over wat andere mensen tot stand kunnen brengen.

Claudio Monteverdi

Pascha concelebranda

Pascha concelebranda gentes redemptae
triumphum Christo prae gaudio cantate,
Leo de tribu Juda
Christus debellaturus hostes,
ut gigas fortis,
ut felix summus Triumphator,
descendens ad infernum,
quo expugnato redit cum victoria.

Nam infernales percussit inimicos,
Sathan et mortem.
Triumphus, victoria
Leo de tribu Juda
fecit victoriam hoc die fecit victoriam.
Alleluja.

Hinc tibi Christe laudes decantat
Hinc tibi Christe populus liberatus aptat trophaeum,
quia tu liberasti
et extraxisti Sathanae ex fauce captivos.

Ergo gaude laetare cum hoc Triumphatore
liberati sumus, anima tristis.
Eja gaude laetare, psalle, in Domino,
anima tristis. Alleluja cantemus.

Lauda anima mea,
Cum hoc Triumphatore anima mea,
psallam Deo meo, lauda anima mea,
lauda Dominum quam diu vivus ero.

tekst: **Ambrosius Profe (1589-1661)**

Claudio Monteverdi

Wanneer jullie Pasen vieren

Wanneer jullie Pasen vieren, verlost volkeren,
Bezing met vreugde de triomf voor Christus.
De leeuw uit de stam van Juda,
Christus, die de vijanden moet verslaan,
Als een machtige reus,
Als de gezegende ultieme triomfator,
Die hij was toen hij in de hel afdaalde
en ze bestormde om eruit terug te keren als een overwinnaar.

Want hij verpletterde zijn vijanden uit de hel,
Satan en de dood.
Victorie en triomf!
De leeuw uit de stam van Juda
Behaalde de overwinning die dag.
Halleluja.

Daarom, Christus, zingt het verlost volk jouw lof,
Daarom, Christus, maken ze voor jou een trofee klaar,
Omdat jij de gevangenen bevrijdde
en ze uit de muil van Satan trok.

Dus sombere ziel, verheug je om deze Triomfator
Die ons heeft verlost.
O, sombere ziel, verheug je in de Heer,
Zing psalmen. Laten we halleluja zingen.

O Dood, waar is nu je overwinning?
Waar is je fatale steek?
Christus is verzezen, hij heeft zijn vijanden verslagen,
Laten we voor hem ons eeuwig lof zingen.

Francesco Cavalli
Sinfonia (instrumentaal)

Luigi Rossi
Un allato messagier

Un allato messagier
Da pietà, da stupor, da doglia oppresso,
E veloce e leggiro vola a colei
Che riverente inchina
"Della Donna divina
Dice dall'empio Hebreo
In duro tronco e 'l suo signor appeso,
Io che fui spettatore a te ne vegno,
Acciò del pianto suo gli estremi uffici
Abbia del Cielo il Re,
Giemi trafitto a torto,
Piangi Maria, ohimè, già Christo è morto."

Sciolse la bianca mano i biondi crini
In un diluvio d'oro,
Irrigandone il viso e a sì funebre avviso
Esclamò Maddalena con dolorose strida,
"Questo estremo dolore vò che m'uccida!

O mio Maestro e Re, chi mi t'ha tolto,
Barbara e fiera squadra,
Chi il tuo sangue diffuse in caldo rio,
Deh, che non spargi il mio,
Dunque l'eterno Regnator del Cielo
A ria forma di morte il capo inchina
E qui nol vedrò più per trar con lui
Sereni i giorni e l'ore;
E con sì vivo amore,
Amarmi ei non potrà.
Uccidimi o dolore ahi, per pietà.

Già mi chiama felice
Incauta lingua errante,
Lui mi chiama infelice a un solo instante.
Ahi, malvagia fortuna,
Del tuo favor fallace,

Francesco Cavalli
Sinfonia (instrumentaal)

Luigi Rossi
Een gevleugelde boodschapper

Een gevleugelde boodschapper,
Beladen met mededogen, consternatie en droefheid,
Vliegt licht en snel naar haar
Die met respect neerknielt.
Aan de goddelijke dame zegt hij:
"Jouw Heer werd door de goddeloze Hebreërs
Aan een harde boomstam genageld.
Ik, die daarvan getuige was, kom naar jou,
Opdat de Koning van de Hemelen
Het laatste eerbetoon van jouw tranen moge ontvangen.
Beklaag je, hij werd op een onrechtvaardige manier doorboord,
Ween Maria, helaas, Christus is nu dood."

Met bleke hand maakte ze haar blonde haren los
Die in een gouden waterval voor haar gezicht neervielen
En toen ze dit tragische nieuws vernam,
Riep Maria Magdalena met een kreet van pijn uit:
"Moge dit extreme leed mij ter plekke doen sterven!

O, mijn Meester en Koning, wie heeft jou van mij afgenomen?
Barbaarse en wilde horde,
Die zijn bloed in een warme stroom deed wegvloeien,
Waarom vergieten jullie ook het mijne niet?
Zo buigt de eeuwige Heerser der Hemelen
Zijn hoofd in een afschuwelijke doodshouding.
Ik zal hem hier niet langer zien
Om in zijn gezelschap serene dagen en uren door te brengen;
En hij zal me niet meer kunnen liefhebben
Met zo'n intense liefde.
Dood mij, o pijn, heb genade.

Ik werd door een onvoorzichtige, onjuiste tong
Eens gelukkig genoemd,
Hij noemt mij ongelukkig van het ene moment op het andere.
Helaas, onfortuinlijk lot,
Ik wist dat ik de hoogte

Scender credevo io ben, ma non cadere.
Ahi, morte, ahi sorte infida,
Questo estremo dolore vuò che m'uccida!

Ahimè, fra l'empietade
Non impetrar pietade,
Ma che dico o che parlo?
Dunque il mio Christo invendicato resta
Di chi gli diè la morte?
Su, su, celeste Corte,
Spirti pronti e leggieri
Che de' popoli ingrati a poco a poco
Debellaste le squadre,
Terror del mondo e fulmini di guerra
Sommergete la terra
Fra diluvi di sangue,
Arde per le man vostre
L'empia cittade e la provincia abbruggi!

Uccidete, accendete,
Non perdonate agl'empi,
Pur ch'il reo non si salvi, il giusto pera,
E col popolo audace
Non si parli di pace.
Ma che vaneggio, ohimè?
Amante afflitta, abbandonata e sola,
Maddalena smarrita,
A cui morte ohimè divide la vita.
Mi ha tolto il mio Signor strana empietà.
Uccidimi o dolor,
Ahi, ahi per pietà
Non mi lusinghi più;
L'esser amata no,
Poiché morte involo a me il celaste amante
Il mio Gesù.
Dunque il duol fatale
Al suo Signore potrà senza vendetta
Paziente soffrire
Dispietata morte il caso acerbo,
Deh, perché più riserbo
Quest'alma a sofferrir novi tormenti?
Ah mie luci dolenti
Non mi mirate più,
La gente infida
Questo estremo dolor vuò che m'uccida!

van jouw bedrieglijke gunsten moest afdalen, maar niet dat ik zou neerstorten.
O dood, o verraderlijk lot,
Moge deze uitzinnige pijn me doen sterven!

Helaas, smeeke geen genade af
Waar ongenadigheid heerst.
Maar wat zeg ik? Wat voor woorden zijn dit?
Krijgt mijn Christus dan geen wraak
Op wie hem ter dood bracht?
Vooruit, o hemelse rechters,
Vaardige en vlotte geesten,
Jullie die beetje bij beetje
De legers van de ondankbare volkeren versloegen,
Universele plagen en oorlogsbliksems,
Overstroom de wereld met
Een zondvloed van bloed,
Laat door jullie handen
De zondige stad branden
En leg de provincie in de as!

Dood, verbrand,
Spaar de goddelozen niet,
Laat de rechtschapen mens omkomen,
Zolang de schuldige maar niet ontsnapt, laat er met dat roekeloze volk
Geen vredesgesprekken zijn.
Maar, o weel! Wat bazel ik toch allemaal?
Een treurige geliefde ben ik, verlaten en alleen,
Een reddeloze Magdalena,
Wiens leven, helaas, door de dood aan stukken is gehakt.
Een vreemde goddeloosheid heeft mijn Heer van me afgenomen.
Dood mij, o smart,
Ah, schenk me genade!
Laat ik mezelf niet langer vleien
Dat ik geliefd ben, neen,
Daar de dood me mijn hemelse liefde heeft afgepakt,
Mijn Jesus.
Zal mijn Heer dan zijn noodlottige lijden,
De foltering van een meedogenloze dood
Geduldig ondergaan,
Zonder wraak te kunnen nemen?
Ah, waarom stel ik deze ziel nog bloot
Aan een verdere lijdensweg?
Ah, mijn schrijnende ogen,
Aanschouw het goddeloze
Volk niet meer!
Moge dit extreme leed mij om het leven brengen!

Ma se gl'ultimi accenti
D'un'infelice misera che more
Ode il Cielo pietoso,
O popolo infedele
Che delle doglie mie formi trofei;
Facciano i prieghi miei
Che te fiero e superbo
Contro il tuo Redentore
Fatto spietato e protervo e rubelle,
Dell'Infernal Arpia sfrena l'artiglio,
Senza fe, senza onor, senza consiglio.
Ti conduca alla fine
Lacero infermo e nudo
Dell'incendio perpetuo all'arder crudo.
Ma misera che può per questo,
Il mio Signor già non vivrà?
Uccidimi o dolor, ahi per pietà!"

Qui tacque e flagellata
Dal duol mosse le piante
Di morir vaga
ove Gesù non rìo
Mirò osannato il Sole e 'l piè sospeso,
Disse: "Meco si duole il Ciel che vede
Il maggior lume offeso
Onde aver luce il Sole."

tekst: **anoniem**

Maar als de genadige hemel
De laatste woorden hoort
Van een arme ongelukkige vrouw die sterft,
Oh, goddeloos volk
Neem mijn leed als trofee,
Mogen mijn gebeden
De duivelse klauw van de Harpij op jullie loslaten,
Trots en hooghartig volk, dat zich wreed,
Stoutmoedig en rebels gedroeg
Tegenover zijn Verlosser.
Moge de ongelovige, eerloze, onpartijdige Harpij
Jullie naar het einde voeren,
Verscheurd, beroerd en naakt,
Naar de wrede vlammen van het eeuwige vuur.
Maar, miserabele ziel dat ik ben, wat heeft het allemaal voor zin?
Zelfs dan zal mijn Heer niet opnieuw leven.
Dood mij o smart, ah, wees me genadig!"

Toen zweeg ze en gegeseld
Door haar leed stortte ze tranen,
Vol verlangen te sterven
Daar waar de onschuldige Jezus
Werd bejubeld terwijl hij de zon aanschouwde.
Ze bleef staan en zei: "Samen met mij lijdt de Hemel
Nu er gezondigd werd tegen het opperste licht,
Dat de zon zijn schittering geeft."

Claudio Monteverdi
Si dolce è 'l martire

Si dolce è 'l martire
che in seno mi sta
ch'un tanto gioire
Gesù salverà...
Qual grande fermezza
qual grande fierezza,
Il core non ha,
ché ogni mio accento,
soave e contento,
al Signor sarà.

L'ardore fallace
che bramai quaggiù
a Gesù non piace
né 'l provo mai più,
e 'l bello ch'adoro
mi reca ristoro,
mi offre lassù
la gioia infinita,
la speme ambita,
del mio Gesù.

Signor, senza vélo
il core vi do,
ché solo nel Cielo
beato sarò...
la vita mortale,
riceve lo strale
che 'l sen t'impiegò;
felice mia sorte,
se dardo di morte
da te sol avrò.

Già l'unico ardore
ch'i' giamai sentì
fu per il gran core
ch'illumina i dì.
O alme beate,
ch'Iddio pregate,
qual ben vi rapì!
Non più mesto e dolente
fia'l moi core languente,
che'l cor tuo m'invaghi!

tekst: **Virgilio Albanese (??)**

Claudio Monteverdi
Zo zoet is de kwelling

Zo zoet is de kwelling
Die ik in mijn hart draag
Dat Jezus zo'n grote vreugde
Voor mij in petto heeft...
Wat een grote standvastigheid,
Wat een grote trots
Bezit mijn hart wel niet,
Want elk aangenaam
En tevreden woord
Zal ik aan mijn Heer opdragen.

De valse passie
Waarnaar ik smachtte in dit leven
Bevalt Jezus niet,
Daarom zal ik ze nooit meer ervaren.
De schoonheid die ik nu vereer
Brengt me troost
En schenkt mij daarboven
De oneindige vreugde
De verlangde hoop
Van mijn Jezus.

Heer, zonder sluier
Schenk ik U mijn hart
Want alleen in de Hemel
Zal ik verzaligd zijn.
Het aardse leven
Helaas, smeeke geen genade af
Waar ongenadigheid heerst.
Maar wat zeg ik? Wat voor woorden zijn dit?
Krijgt mijn Christus dan geen wraak
Op wie hem ter dood bracht?

De enige hartstocht
Die ik ooit heb gevoeld
Was immers voor het grote hart
Dat de dagen verlicht.
O, gelukzalige zielen
Die bidden tot God
Door welk een geluk werden jullie verblijd!
Mijn smachtende hart
Zal niet meer weemoedig of bedroefd zijn
Want jouw hart heeft me veroverd.

Anonymus

Domine, ne in furore

Domine! ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripas me.
Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi,
et confirmasti super me manum tuam.
Putruerunt, et corruptae sunt cicatrices meae,
a facie insipientiae meae.

Non est sanitas carni meae
a facie irae tuae,
non est pax ossibus
meis a facie.

Cor meum conturbatum est,
dereliquit me virtus mea,
et lumen oculorum meorum.

Miser factus sum,
et curvatus sum usque ad finem,
tota die contristatus.
Quoniam lumbi mei impleti sunt inlusionibus,
et non est sanitas in carne mea.

Adflictus sum, et humiliatus sum nimis,
rugiebam a gemitu cordis mei.
Amici mei, et proximi mei,
adversus me adpropinquaverunt, et steterunt.
Et qui inquirebant mala mihi,
locuti sunt vanitates,
et dolos tota die meditabantur
Non derelinquas me, Domine Deus meus!
Ne discesseris a me!

Anonymus

Domine, ne in furore

Heer, straf me niet met uw woede,
Tuchtig me niet met uw toorn.
Want ik ben getroffen door uw pijlen
En uw hand daalde op me neer.
Mijn wonden zijn vuil en ontstoken
Door mijn dwaasheid.

Alles in mijn lichaam is ongezond
Wegens uw woede,
Er is geen vrede voor mijn gebeente
Wegens mijn zonden.
Mijn hart is onrustig,
Mijn kracht vloeit uit me weg,
En het licht verdwijnt uit mijn ogen.

Ik voel me ellendig
En mijn rug is tot het uiterste gekromd,
De hele dag wandel ik bezorgd rond.
Mijn ingewanden zijn gevuld met illusies
En mijn lichaam is ongezond.

Ik ben beproefd en helemaal vernederd,
En ik brulde wegens het kreunen van mijn hart.
Mijn vrienden en dierbaren
Die naderbij kwamen, deinsden achteruit.
En zij die mij kwaadgezind waren,
Zeiden slechte dingen over mij
En de hele dag lang beraamden ze hoe ze me konden kwetsen.
Verlaat me niet, Heer, mijn God!
Neem geen afstand van mij!

Antonio Maria Abbatini
Sinfonia (instrumentaal)

Marco Marazzoli
Passacaglia Chi fa che ritorni?

Piacere

Odimi, il passo arresta;
Perché schivi il Piacer quando ei t'invita?
E che stranezza è questa?
Ogn'un mi cerca e tu mi fuggi, o Vita?

Vita

Di parlar col Diletto
È il cor irresoluto:
Per quanto a me l'Intendimento esprime,
Sol di render in terra altrui felice
Benigno il Cielo alla Virtù concesse.

Piacere

Le gioie sol della Ricchezza elice
Chi vuol viver giocondo.

A due

Sol pregio fa della Virtude il Mondo.

(Passacaglia)

Chi fa che ritorni
Con candidi giorni,
Con dolce ristoro
Dell'oro l'Età.
Deh dinne chi fa?
A render a pieno
Felice ogni seno,
Tranquilla ogni mente,
E sola possente,
Qual sempre già fu,
Possente è Virtù.

Vita

Son aspro martoro

Antonio Maria Abbatini
Sinfonia (instrumentaal)

Marco Marazzoli
Wie zorgt ervoor....

Plezier

Luister naar me, sta stil;
Waarom vermijd je Plezier als hij je uitnodigt?
Wat een vreemd gedrag is dat toch?
Iedereen is op zoek naar mij en jij ontvlucht me, o Leven?

Leven

Mijn hart aarzelt om
Met Plezier te spreken:
Volgens hetgeen de Rede me vertelde,
Heeft de lieve Hemel enkel aan de Deugd
Het voorrecht verleend om mensen gelukkig te maken op aarde.

Plezier

Wie gelukkig wil leven,
Verkiest de geneugten van de zalige Rijkdom.

Beiden

De Wereld waardeert alleen de Deugd.

(Passacaglia)

Wie zorgt ervoor
Dat het Gouden Tijdperk terugkeert,
Met zijn dagen van onschuld
En hun zalige verkwikking?
Wel, zeg ons, wie zal daarvoor zorgen?
Dat elk hart vervuld wordt van geluk,
Dat elke geest rustig wordt?
Zij alleen heeft die kracht,
Alleen de Deugd
Kan dat doen,
Zoals het altijd al geweest is.

Leven

Het gefonkel van goud

Di cupido affetto
I raggi dell'oro.

Piacere

Son gioie del petto
Degli occhi ristoro
I raggi dell'oro.

A due

Chi fa che ritorni...

Piacere

Se non credi al Piacer,
Credi all'Intendimento.

Vita

Farò quant'ei consiglia.

Piacere

Io son contento.

Vita

Odi, ferma o Piacer:
Perché mi lassi?
Torna o Piacer, ascolta il pregar mio.
Quand'egli muove in altra parte i passi,
La privazione in me cresce il desio.
Che è questo?
Ei prega io non l'accoglio;
In un medesimo istante
Bramo, non bramo più,
Disvoglio e voglio:
Sdegno l'altrui venire, e poi cordoglio,
Quand'ei volge le piante,
Prendo della partita.
Quanto ti cangi o Vita,
Quanto volubil sei, quant'incostante!

tekst: **Giulio Rospigliosi (1600-1669)**

Is de bittere kwelling
Van een hebzuchtige ingesteldheid.

Plezier

Het gefonkel van goud
Schenkt vreugde aan het hart
En verrukking aan de ogen.

Beiden

Wie zorgt er voor het terugkomen...

Plezier

Als je niet gelooft in Plezier,
Geloof dan in Rede.

Leven

Ik zal zijn raadgevingen volgen.

Plezier

Daar ben ik tevreden mee.

Leven

Luister, blijf staan, o Plezier:
Waarom ga je van me weg?
Kom terug, o Plezier, aanhoor mijn smeekbeden.
Als hij zich naar elders begeeft,
Doet zijn afwezigheid mijn verlangen groeien.
Wat heeft dit te betekenen?
Hij smeekt me, maar ik verwelkom hem niet;
Op hetzelfde moment
Verlang ik en verlang ik niet meer,
Wil ik en wil ik niet meer:
Ik verfoei zijn komst en daarna heb ik er spijt van,
Als hij dichterbij komt,
Ben ik het die weggaat.
Hoe wispelturig ben je, o Leven,
Hoe grillig en onbestendig!

Marco Marazzoli
Un sonno ohimè

Innocenza

Figlia,
Prendi lieto conforto:
Si dilegui il tuo duolo, ei non è morto.
Ma da sì forti lacci il trovo avvinto,
Che per quant'io discerno,
Se tosto non si scioglie,
Lungi non è da rimanerne estinto,
Seguendo a breve sonno un sonno eterno.
Lui però di perigli e te di doglie
Ritrarrò senza indugio.

**Arietta
Innocenza**

Un sonno oimè sì forte
Le leggi a te prescrive?
E non pensi che morte
È morte a chi mal vive?
Quel punto sì funesto
Come non t'atterrì?
Non potrebbe esser questo
Per te l'ultimo dì?

Intendimento

Pietà Signor, pietà,

Innocenza

E l'alma poi sarà,
Sperar mezzo non lice,
Eternamente o misera, o felice.
Se dal dì delle fascie
Sempre corri alla meta,
Il Sol ch'ogni dì nasce
È per te rio cometa.
Ciò che in altri vedesti
Come non temi tu?
Morire or non potresti
Senza svegliarti più?

Intendimento

Mercè, Signor mercè.

Marco Marazzoli
O wee, zo'n diepe slaap

Onschuld

Mijn dochter,
Verheug je in deze troost:
Moge je pijn verdwijnen, hij (de Rede) is nog niet dood.
Maar ik stel vast dat hij zo stevig vastgebonden ligt,
Dat - voor zover ik kan zien -
Hij spoedig zal bezwijken
En zijn dutje een eeuwige slaap zal worden,
Als men hem niet spoedig losmaakt.
Daarom zal ik hem zonder treuzelen bevrijden
Uit zijn netelige situatie en zal ik jou uit je lijden helpen.

**Arietta
Onschuld**

O wee, schrijven de wetten jou
Zo'n diepe slaap voor?
En denk je niet dat de dood
Alleen de dood betekent voor mensen die slecht geleefd hebben?
Hoe komt het dat die dodelijke pijl
Je niet de stuipen op het lijf jaagt?
Zou dit niet wel eens je
Laatste dag kunnen zijn?

Rede

Genade, Heer, genade.

Onschuld

En de ziel zal dan
Voor eeuwig veroemd of gelukzalig zijn,
Op een middenweg mag men niet hopen.
Als je vanaf je geboorte
Altijd recht op je doel afgaat
Zal de zon die elke dag weer opkomt
Voor jou een genadeloze komeet zijn.
Waarom vrees jij niet
Wat je bij anderen gezien hebt?
Zou jij nu niet kunnen sterven
Zonder ooit weer wakker te worden?

Rede

Genade, Heer, genade.

Anonymus

Telluris alma conditor

Telluris alma conditor,
Mundi solum qui separans
Pulsis aquæ molestiis,
Terram dedisti immobilem.

Ut germen aptum proferens.
Fulvis decora floribus,
Fœcunda fructu sisteret,
pastumque gratum redderet.

Mentis perustæ vulnera
Munda virore gratiæ:
Ut facta fletu diluat,
Motusque prazos atterat.

Jussis tuis obtemperet,
Nullis malis approximet
Bonis repleti gaudeat
et mortis ictum nesciat.

Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
Cum spiritu Paraclito,
Regnas per omne sæculum.

Anonymus

Machtige Schepper van de aarde

Machtige Schepper van de aarde,
die de aarde van de zee heeft gescheiden
en schadelijke overstromingen heeft ingedamd
en de aarde stabiel heeft gemaakt.

Opdat ze geschikte zaden voortbrengt
en met bonte bloemen versiert
veel fruit voortbrengt
en welkome voeding biedt.

Genees de wonden van onze verbrande ziel
met uw genade
opdat verdriet elke slechte daad zou reinigen
en over elke lust zou zegevieren.

Laat elke ziel aan uw wetten gehoorzamen
en hou haar weg van onheil,
laat haar over al het goeds verheugen
en hou haar weg van dodelijke zonden.

Aanhoor ons gebed, machtige Heer,
en uw zoon en evenbeeld,
die in eenheid met de Heilige Geest
de schepping volbrengt.

Gregorio Allegri Miserere

Miserere mei, Deus:
secundum magnam misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum,
dēlē iniquitatem meam.
Amplius lavā me ab iniquitate mea:
et peccato meo mundā me.
Quoniam iniquitatem meam ego cognōscō:
et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccāvi, et malum coram te fēcī:
ut justificeris in sermonibus tuis,
et vincās cum judicaris.
Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum :
et in peccatis concepit me mater mea.
Ecce enim veritatem dilexisti:
incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me, Domine, hyssopo, et mundābor:
lavābis me, et super nivem dēalbābor.
Auditui meo dabis gaudium et lætitiā:
et exsultabunt ossa humiliata.
Averte faciem tuam a peccatis meis:
et omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea in me, Deus:
et spiritum rectum innova in visceribus meis.
Ne projicias me a facie tua:
et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Redde mihi lætitiā salutaris tui :
et spiritu principali confirma me.
Docebo iniquos vias tuas:
et impii ad te convertentur.
Libera me de sanguinibus,
Deus, Deus salutis meæ:
et exsultabit lingua mea justitiā tuam.
Domine, labia mea aperies:
et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium,
dedissem utique:
holocaustis non delectaberis.

Gregorio Allegri Miserere

Heb medelijden met mij, Heer,
Want uw barmhartigheid is groot.
En laat uw oneindige goedheid
Mijn gebreken uitwissen.
Was mijn ongerechtigheid helemaal weg
En zuiver me van mijn zonden.
Want ik ken mijn misstappen
En mijn zondigheid kijkt me altijd in de ogen.

Tegen U alleen heb ik gezondigd,
En in uw aanschijn heb ik het kwade bedreven.
Mogen uw uitspraken als juist erkend worden,
Mogen uw oordelen overwinnen.
Ik ben opgegroeid in zondigheid
Want zie: U hebt de waarheid liefgehad.
U openbaarde me de verborgen en duistere kanten van uw wijsheid.

Heer, U besprenkelt mij met hysop en ik zal gereinigd worden.
U zal me wassen en ik zal witter zijn dan sneeuw.
Aan mijn gehoor zal U vreugde en verrukking schenken
En mijn vernederde beenderen zullen jubelen.
Keer uw gezicht van mijn zonden af
En wis al mijn ongerechtigheid uit
Schepp in mij een zuiver hart, O Heer:
En hernieuw de rechtgeaarde ziel diep in mij.
Verstoot me niet, ver van Uw aanschijn
En neem uw heilige geest niet van me weg.

Schenk mij opnieuw de vreugde van Uw redding
En versterk me met uw grondregel.
Ik zal de zondaars uw pad tonen:
De onverlaten zullen zich tot U bekeren.
Verlos me van bloedvergieten, Heer,
Oh Heer van mijn heil: en mijn tong
Zal uw rechtvaardigheid verheerlijken.
Heer, U zal mijn lippen openen
En mijn mond zal uw lof verspreiden.

Want als U van mij een offer had gewild,
Had ik U dat gegeven:
Maar een brandoffer zal U niet op prijs stellen.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus:
cor contritum, et humiliatum, Deus, non despicies.
Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion:
ut ædificentur muri Jerusalem.
Tunc acceptabis sacrificium justitiæ,
oblaciones, et holocausta:
tunc imponent super altare tuum vitulos.

Een Godwaardig offer is een gebroken geest,
U bent niet afkerig, Heer, van een berouwvol en nederig hart.
Behandel Sion gunstig, Heer, met al uw welwillendheid:
Mogen de muren van Jeruzalem zo opgebouwd worden.
Dan zal U het offer van rechtvaardigheid aanvaarden,
Alsook de spijs- en brandoffers:
Dan zal men kalveren op uw altaar leggen.

desingel.be
T +32 (0)3 248 28 28
Desguinlei 25
B-2018 Antwerpen

deSingel is een kunstinstelling van de Vlaamse Overheid

mediasponsors